

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ФІЛОСОФІЯ

**Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форм навчання**

Луцьк 2023

УДК 1.101
Ф 56

Електронна копія друкованого видання передана для внесення в репозиторій ЛНТУ

Директор бібліотеки _____ С.С. Бакуменко

Рекомендовано до видання вченою радою факультету цифрових, освітніх та соціальних технологій ЛНТУ, протокол № ___ від « ___ » _____ 2023 року.

Голова вченої ради факультету _____ Г.А. Герасимчук

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ, протокол № ___ від « ___ » _____ 2023 року.

Завідувач кафедри _____ О.М. Жук

Укладач: _____ О.Ю. Сільвестрова, кандидат філософських наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Рецензент: _____ О.І. Ситник, кандидат політичних наук, доцент кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Відповідальний за випуск: _____ О.М. Жук, кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри соціогуманітарних технологій ЛНТУ

Ф 56 **Філософія** : Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання / уклад. О.Ю. Сільвестрова. Луцьк : ЛНТУ, 2023. 32 с.

Методичне видання (методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи) до дисципліни «Філософія», для допомоги у підготовці до семінарських занять та виконання завдань самостійної роботи.

© Сільвестрова О.Ю., 2023

Зміст

Передмова	4
Змістовий модуль 1. Історія розвитку філософської думки	5
Тема 1. Філософія, її гуманістичний зміст і значення	5
Тема 2. Філософські уявлення Стародавнього Сходу (Індія, Китай)	7
Тема 3. Філософська думка епохи античності.....	8
Тема 4. Філософська думка епохи середньовіччя та Відродження	10
Тема 5. Філософія Нового часу та європейського Просвітництва	12
Тема 6. Німецька класична філософія	14
Тема 7. Некласична філософія XIX – XX ст.	15
Тема 8. Розвиток філософської думки в Україні	17
Змістовий модуль 2. Загальнофілософська проблематика.	19
Тема 9. Буття та свідомість як предмети філософського осмислення	19
Тема 10. Діалектика та її альтернативи	21
Тема 11. Епістемологія. Сутність і структура пізнавального процесу.....	23
Тема 12. Філософська антропологія.	25
Тема 13. Суспільство: основи філософського аналізу	26
Тема 14. Природа як предмет філософського осмислення.....	28
Тема 15. Філософські проблеми людської історії	30

Передмова

Мета курсу «Філософія» полягає у тому, щоб допомогти здобувачам зорієнтуватися в основних умовах формування та розвитку філософського знання від його зародження і до нашого часу, специфіці відображення філософією сутності та характеристик природи, суспільства та людського мислення, основних проблемах людського життя, зміни ціннісних орієнтацій, соціально-політичних позицій, засвоїти методи і форми теоретичної думки минулого і нашого часу, оволодіти категоріальним апаратом на основі відповідної джерельної бази. Студенти повинні вміти формувати та обґрунтовувати власну позицію, застосовувати отримані знання при аналізі проблем сучасності.

Процес оволодіння філософськими знаннями відповідає специфіці юнацького віку. Потреба в осмисленні світу, свого місця в ньому, вирішення вічних питань буття на особистісному рівні – всьому цьому допомагає заняття філософією. Пізнавальними є семінари, де забезпечується діалогова форма викладання, коли студент має можливість висловити і довести правильність власної точки зору щодо певної проблеми. Щоб сформувати у здобувачів пізнавальний інтерес, бажання дискутувати з приводу тієї чи іншої філософської проблеми, необхідно навчити їх бачити філософську сторону проблем, які виникають у різних життєвих ситуаціях, і самостійно аналізувати, розмірковувати над їх суттю. Важливе значення має і розвиток уміння мислити «вголос», підводити підсумки, висловлювати своє бачення проблеми і доводити власну точку зору.

В цілому, широке застосування в організації семінарських занять та самостійної роботи з філософії різних творчих завдань, проблемних питань, підготовка та проведення дискусій дозволяють підвищити інтерес студентів до філософських проблем, формують нестандартність і логічність мислення, потребу в доказах і критичність, формують навички аргументації і ведення дискусії.

Робота студентів проводиться згідно з планами лекцій, семінарських занять, запитань та завдань до самостійної роботи.

Змістовий модуль 1. Історія розвитку філософської думки

Тема 1. Філософія, її гуманістичний зміст і значення

1. Поняття світогляду. Структура світогляду людини.
2. Основні історичні типи світогляду: міфологія, релігія, наука, філософія.
3. Філософія в системі сучасної освіти та духовної культури людства.

Тематика реферативних повідомлень:

1. Передумови виникнення філософії.
2. Міфорелігійні витоки філософствування.
3. Особливості становища людини у світі та необхідність її самовизначення.

Самостійна робота № 1. Специфіка філософського знання.

1. Духовні джерела філософії.
2. Предмет філософії.
3. Філософські проблеми та дисципліни.

Основні поняття і категорії: світогляд, світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння, рефлексія, знання, переконання, ідеали, цінності, міфологія, релігія, філософія.

Література

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2019. 432 с.
2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник / Н. Хамітов К. : Центр навчальної літератури, 2019. 396 с.
3. Литвинчук О.В., Муляр В.І. Філософія: навч. посібник. Житомир : Житомирська політехніка, 2021. 403 с.
4. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2019. URL: http://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/index.html (дата звернення 23.05.2023)
5. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.
6. Філософія. Вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії [Текст] : навч. посіб. / Віктор Петрушенко ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». 2-ге вид., випр. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2019. 594 с.
7. Філософія : навч. посібник [Електронний ресурс] / Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська та ін Київ : КНЕУ, 2019. 368 с. URL : <http://surl.li/acdgx>

8. Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

9. Філософія (філософія, релігієзнавство, логіка, етика і естетика) [Текст] : навч. посіб. / Паскалова М. І., Гуляк О. В., Букаєв Вадим Вікторович [вид.], 2018. 415 с. : іл.

Методичні рекомендації

Специфіка даного семінарського заняття полягає у тому, що воно передбачає засвоєння понятійного апарату філософії, з'ясування її об'єкта, предмета, структури та функцій, без чого неможливе подальше вивчення предмета.

Слід з'ясувати зміст поняття «світогляд», висвітлити його цілісний, інтегративний характер. Вказати на світогляд як духовно-практичний спосіб освоєння дійсності і як форму самовизначення людини. Необхідно акцентувати увагу на співвідношенні понять «філософія» і «світогляд». Особливу увагу слід приділити світоглядному значенню філософії. Визначаючи структуру світогляду, слід з'ясувати його рівневу будову та компоненти.

Проаналізувати основні історичні типи світогляду, звертаючи увагу на порівняльні характеристики міфології та релігії, філософії та науки, а також дати їх характеристики.

Аналізуючи підходи до розуміння філософії, необхідно визначити плюралістичний та антидогматичний характер філософського знання. Варто відзначити так звані «вічні філософські питання», вказати на соціальну спрямованість філософського знання, на духовно-практичну природу філософії. Визначаючи місце філософії в системі сучасної освіти, слід виділити її основні структурні компоненти. Вказати на специфіку філософії як вчення про загальні принципи буття, пізнання та співвідношення людини і світу, які полягають у тому, що її закони, категорії та принципи носять всезагальний характер, поширюються одночасно на природу, суспільство, мислення.

Завдання та питання для дискусії

1. Чи зможе людина жити у суспільстві, не маючи світогляду? Відповідь обґрунтуйте

2. Чи може існувати світогляд без філософських знань? Обґрунтуйте своє розуміння цього питання.

3. Як співвідносяться між собою філософія і світогляд? Чи кожна філософія є світоглядом? Чи завжди світогляд є певною філософією?

4. Що таке мудрість? Чим мудра людина відрізняється від інтелектуальної людини? Яка різниця між мудрою та розумною людиною?

5. Поясніть, що слід розуміти під такими рисами (характеристиками) світогляду як: цілісність, гармонійність, гуманність, науковість.

6. Що на Вашу думку, принципово відрізняє філософію від релігії? Чому релігія виникла так давно та існує й дотепер?

7. В чому полягає сутність поняття «наукової картини світу»? Чи може

існувати самостійно науковий тип світогляду?

8. Що зближує і чим відрізняється між собою філософія і мистецтво?

9. Слово «філософія» в перекладі з грецького, означає «любов до мудрості».

А чи зберігає вона цей смисл в наш час?

10. Якщо жодна з філософських проблем не отримала остаточного розв'язання, то, чи варто взагалі займатися філософією?

Тема 2. Філософські уявлення Стародавнього Сходу (Індія, Китай)

1. Давньоіндійські філософсько-релігійні системи (індуїзм, буддизм, джайнізм) та їх філософська проблематика.

2. Давньоіндійські філософські школи про проблему буття, свідомості, людини та пізнання.

3. Філософська, етична та соціально-політична проблематика у філософії Стародавнього Китаю.

Тематика реферативних повідомлень:

1. Особливості та відмінності східного та західного типів філософствування.

2. Сучасне значення надбань філософії Стародавнього Сходу.

Самостійна робота № 2. Онтологічна, гносеологічна та соціально-філософська проблематика у філософських школах Стародавньої Індії та Китаю.

1. Проблема буття та матерії у ортодоксальних та неортодоксальних філософських школах Стародавньої Індії.

2. Питання теорії пізнання у філософських школах Стародавньої Індії та Китаю.

3. Проблема людини та суспільства у соціальних поглядах мислителів Стародавнього Китаю.

Основні поняття і категорії: Веди, Упанішади, Брахман, Атман, карма, сансара, мокша, нірвана, Пракріті, Пуруша, інь, ян, дао, жень.

Література

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2019. 432 с.

2. Литвинчук О.В., Муляр В.І. Філософія: навч. посібник. Житомир : Житомирська політехніка, 2021. 403 с.

3. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2019. URL:

http://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/index.html

(дата звернення 23.05.2023)

4. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.

5. Філософія. Вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії [Текст] : навч. посіб. / Віктор Петрушенко ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». 2-ге вид., випр. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2019. 594 с.

Методичні рекомендації

Проаналізувати особливості східного та західного типів культури та філософствування. Дати характеристику філософським школам Стародавньої Індії, виходячи з їх ставлення до Вед. Варто зосередити увагу на тому, що них переважає етична лінія, і основна увага зосереджується на проблемах карми, сансари, пошуку шляхів звільнення від кола перероджень і страждання. Висвітлити онтологічну та гносеологічну проблематику у таких школах, як вайшешика, санкх'я, міманса, ньая, йога.

Показати соціальне спрямування давньокитайської філософії, розкрити специфіку таких течій, як конфуціанство, даосизм, моїзм та легізм. Слід зупинитися на спільних та відмінних рисах вищевказаних напрямків, проаналізувати такі поняття, як інь, ян, дао, жень (гуманність),.

Завдання та питання для дискусії

1. За яким принципом філософські школи Стародавньої Індії поділяють на ортодоксальні та неортодоксальні?

2. Поясніть основне положення буддизму «Все життя є страждання». Чи погоджуєтесь Ви з ним?

3. Як пов'язані поняття «інь», «ян» та «дао» у давньокитайській філософії?

4. Чому основною проблематикою конфуціанства стала проблема життя держави?

5. Прокоментуйте слова Конфуція «Раніше я слухав слова людей і вірив у їх справи. Тепер же я слухаю слова людей і дивлюся на їх справи.»

6. Прокоментуйте слова Лао-цзи: «Якщо надіятися на легке, то неодмінно буде багато труднощів».

Тема 3. Філософська думка епохи античності

1. Об'єктивний ідеалізм Платона. Вчення про ідеальну державу.

2. Суть метафізики Аристотеля. Вчення про матерію і форму.

3. Проблема буття, людини і пізнання у філософії епохи еллінізму (епікуреїзм, скептицизм, стоїцизм, неоплатонізм).

Тематика реферативних повідомлень:

1. Політико-правові погляди Платона та Аристотеля.

2. Школи грецьких і римських стоїків.

3. Скептицизм як життєва і науково-пізнавальна позиція.

Самостійна робота № 3. Натурфілософія Стародавньої Греції і Риму.

1. Проблема першооснов світу у філософії досократівського періоду.
2. Онтологічна проблематика у творчості Платона та Аристотеля.
3. Особливості натурфілософії епохи еллінізму.

Основні поняття і категорії: натурфілософія, космос, хаос, логос, «апейрон», атом, ейдос, софістика, майєвтика, логіка, еллінізм, еkleктизм, неоплатонізм.

Література

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2019. 432 с.
2. Литвинчук О.В., Муляр В.І. Філософія: навч. посібник. Житомир : Житомирська політехніка, 2021. 403 с.
3. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2019. URL: http://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/index.html (дата звернення 23.05.2023)
4. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.
5. Філософія. Вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії [Текст] : навч. посіб. / Віктор Петрушенко ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». 2-ге вид., випр. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2019. 594 с.

Методичні рекомендації

Охарактеризувати об'єктивний ідеалізм Платона. Показати зв'язок ідеї та конкретних речей, Розкрити зміст його вчення про людину, душу, пізнання, суспільство. Розкрити суть «ідеальної держави» за Платоном.

Висвітлити суть вчення Аристотеля про матерію та форму, показати їх діалектичний зв'язок. Звернути увагу на проблему суцього у філософській системі Аристотеля, пояснити принцип розмежування філософії на «першу» та «другу», теоретичну та практичну.

Вказати, які форми державного устрою Платон та Аристотель відносили до «правильних» і які – до «неправильних».

Проаналізувати основні ідеї філософських шкіл епохи еллінізму: епікурейської, скептичної, стоїчної і неоплатонівської. Звернути увагу на натурфілософію Епікура та його етику, стоїцизм як «філософію порятунку», скептицизм як філософію сумніву, протиставлення та суперечностей, неоплатонізм як продовження вчення Платона.

Завдання та питання для дискусії

1. Як Ви розумієте слова Сократа «Пізнай самого себе і ти пізнаєш Всесвіт і богів» та «Я знаю, що я нічого не знаю»?

2. Чим викликане прагнення античних філософів знайти модель побудови ідеальної держави?

3. Порівняйте атомістичні ідеї Демокріта та Епікура. У чому полягають відмінності їхнього розуміння атомів, їх структури та руху?

4. Чому з позицій епікуреїзму щастя – це вміння уникати неприємного та незадоволення, а не прагнення до насолод?

5. Чому скептики говорили про неможливість будь-якого істинного знання про речі?

Тема 4. Філософська думка епохи середньовіччя та Відродження

1. Проблема співвідношення віри та розуму та полеміка з приводу універсалій в середньовічній філософії.

2. Гуманістичний антропоцентризм філософії Відродження (Данте, Петрарка, Лоренцо Валла, Мішель Монтень).

3. Натурфілософські ідеї доби Відродження. Філософія М.Кузанського.

4. Соціально-політичні ідеї у творчості мислителів Відродження.

Тематика реферативних повідомлень:

1. Біблійні джерела духовних пошуків Середньовіччя.

2. Середньовічна містика та її зв'язок із релігійно-філософськими уявленнями.

3. Лірика вагантів та міннезінгерів.

4. Філософські ідеї Флорентійської платонівської Академії (М.Фічіно, Піко делла Мірандола).

5. Ідеї Реформації та Контрреформації, їх вплив на європейську культуру.

6. Особливості арабомовної філософії (IX–XII ст.) та її вплив на європейську філософську думку.

Самостійна робота № 4. Патристика і схоластика Середніх віків. Арабомовна філософія. Гуманістичний антропоцентризм філософії Відродження.

1. Особливості східної та західної патристики.

2. Доведення буття Бога у творчості Ансельма Кентерберійського та Фоми Аквінського.

3. Класична арабська філософія та коло її проблем.

4. Реформація як вираження нових релігійних тенденцій культури Відродження.

Основні поняття і категорії: християнство, апологетика, патристика, схоластика, теологія, номіналізм, реалізм, концептуалізм, Відродження, гуманізм, антропоцентризм, натурфілософія, пантеїзм, Реформація, Контрреформація.

Література

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2019. 432 с.

2. Литвинчук О.В., Муляр В.І. Філософія: навч. посібник. Житомир : Житомирська політехніка, 2021. 403 с.

3. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2019. URL: http://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/index.html (дата звернення 23.05.2023)

4. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.

5. Філософія. Вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії [Текст] : навч. посіб. / Віктор Петрушенко ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». 2-ге вид., випр. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2019. 594 с.

Методичні рекомендації

При висвітленні особливостей середньовічної філософії слід звернути увагу на її релігійний характер, а також на такі ознаки, як теоцентризм, традиціоналізм, християнський антропоцентризм, ідеї креаціонізму, провіденціалізму, есхатології. Проаналізувати зміст та основні ідеї патристики, вказати на відмінності питань, які переважали у її східному та західному варіантах. Вказати на проблематику філософських творів представників патристики та схоластики (Тертулліан, Аврелій Августин, Фома Аквінський).

Особливу увагу слід приділити суперечці між номіналізмом та реалізмом з приводу універсалій – загальних понять. Варто наголосити, що в теологічному плані дана дискусія стосувалася проблеми реальності Святої Трійці, а у філософському – реальності категорій загального і одиничного.

Дати характеристику Відродження як перехідного періоду від феодалізму до буржуазного типу виробничих у відносин, а плані розвитку філософських поглядів – від теоцентризму до раціоналізму. Доцільно назвати фактори, які вплинули на розвиток філософії цього періоду.

Висвітлити особливості натурфілософських концепцій Відродження, приділити увагу питанню співвідношення Бога і природи у творчості М.Кузанського, Б.Телезіо, Дж.Бруно. Слід докладно проаналізувати філософську систему М.Кузанського, його погляди на релігію і Бога, процес пізнання, суть теорії «подвійної істини».

При аналізі соціально-політичних ідей доби Відродження слід виділити два напрямки у поглядах на державотворення: перший представлений французьким гуманістом Ла Боесі, який виступив як противник абсолютизму; другий – Н.Макиавеллі та Ж.Боденом – прихильниками сильної монархічної влади та централізованої держави. Проаналізувати ідеї утопічного соціалізму, зупинитись на творах Т.Мора «Утопія» і Т.Кампанелли «Місто Сонця» та передумовах появи утопічних ідей.

Завдання та питання для дискусії

1. Як Ви розумієте твердження Тертуліана: «Вірую, бо це абсурдно»?
2. Здійсніть порівняльний аналіз висловлювань Ансельма Кентерберійського «Вірую, щоб зрозуміти» та П'єра Абеляра «Розумію, щоб вірити».
3. Який вплив здійснила арабомовна філософія на розвиток європейської філософії епохи Середньовіччя?
4. Як теорія «подвійної істини» намагалася «примирити» філософію та релігію?
5. Чому серед філософів середньовіччя лише одиниці ставили розум вище за віру? Назвіть цих філософів.
6. Які положення середньовічної філософії зберегли актуальність до нашого часу?
7. У чому різниця у розумінні людини в епоху середньовіччя та Відродження?
8. Чи можна назвати Відродження епохою атеїзму? Відповідь поясніть.
9. Яке значення мала геліоцентрична теорія світу для зміни філософських та світоглядних уявлень Відродження?

Тема 5. Філософія Нового часу та європейського Просвітництва

1. Проблема методу пізнання та субстанції у філософії Нового часу (Ф.Бекон, Р.Декарт, Т.Гоббс, Дж.Локк, Б.Спіноза, Г.Лейбніц).
2. Соціально-філософські вчення Нового часу (Г.Гроцій, Т.Гоббс, Дж.Локк, Дж.Уінстенлі, Дж.Мільтон).
3. Філософське розуміння матерії, свідомості, проблема людини та суспільства в філософії Просвітництва (Вольтер, Д.Дідро, Ж.-Ж.Руссо, Ш.Монтеск'є та ін.).

Тематика реферативних повідомлень:

1. Розуміння людини у філософії Нового часу.
2. Релігійно-містична філософія Нового часу.
3. Розвиток просвітницької філософії у США.

Самостійна робота № 5. Емпіризм та раціоналізм у філософських концепціях Нового часу.

1. Емпіризм як метод наукового пізнання.
2. Становлення і розвиток раціоналістичної методології.
3. Сенсуалістична теорія пізнання.

Основні поняття і категорії: Новий час, емпіризм, раціоналізм, індукція, дедукція, сенсуалізм, механіцизм, соціальна утопія, методи пізнання, гносеологія, Просвітництво, матеріалізм, географічний детермінізм.

Література

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-

ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2019. 432 с.

2. Литвинчук О.В., Муляр В.І. Філософія: навч. посібник. Житомир : Житомирська політехніка, 2021. 403 с.

3. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2019. URL: http://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/index.html (дата звернення 23.05.2023)

4. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.

5. Філософія. Вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії [Текст] : навч. посіб. / Віктор Петрушенко ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». 2-ге вид., випр. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2019. 594 с.

Методичні рекомендації

Необхідно показати, чому саме у філософії кін. XVI - XVII ст. постала проблема методології наукового пізнання. Дати визначення емпіризму та раціоналізму як методів пізнання, розглянути запропоноване Ф.Беконем вчення про «примари» («ідоли»), дати визначення досвідно-індуктивному методу. Висвітлюючи проблему раціоналізму, слід дати визначення дедуктивного методу та визначити чотири правила, на яких він базується.

Проаналізувати вчення про природне та людське право Г.Гроція, погляди Т.Гоббса щодо питання походження громадянського стану існування людей та його відмінності від стану природного. Розкрити погляди Т.Гоббса як прихильника сильної централізованої держави. Паралельно проаналізувати вчення про державу та розподіл влад Дж.Локка, проект «Вільної Республіки» та аграрного перевороту Дж.Уінстенлі, ідеї народного суверенітету Дж.Мільтона.

Дати характеристику Просвітництва як руху прогресивної суспільної думки в Європі XVIII ст., проаналізувати дійстичний та матеріалістично-атеїстичний напрями у філософії цього часу. Вказати на особливості філософії цього часу (культ розуму, атеїзм, матеріалізм, вільнодумство, гуманізм, ідея республіки). Проаналізувати ідеї соціальної філософії та географічного детермінізму Ш.Монтеск'є, філософії історії Ф.Вольтера, ідей щодо походження нерівності та проблеми суспільного договору Ж.-Ж.Руссо, Д.Дідро та П.Гольбаха, «непоследовний матеріалізм» Ж.Кондорсе, антропосоціальну філософію К.Гельвеція та ін.

Завдання та питання для дискусії

1. З точки зору Декарта у споруди повинен бути один архітектор, у держави – один законодавець, у всесвіту – один творець. Чому це важливо?
2. Як Ви розумієте вислів Р.Декарта: «Мислю, отже існую»?
3. Чи згодні Ви з позицією Дж.Локка, що людська свідомість від народження є «чиста дошка»? Відповідь поясніть.

4. Як Ви розумієте вислів Б.Спінози: «Свобода – це пізнана необхідність»?
5. Як Ви розумієте слова Б.Паскаля: «Людина – це мисляча очеретина»?
6. Поясніть слова Вольтера: «Якби Бога не було, його слід було б вигадати».

7. Ж.-Ж.Руссо називав далеке минуле «золотим віком», критикував цивілізацію і прогрес. «Назад до природи!» – його гасло. На це Вольтер саркастично зауважив: «Коли я слухаю Руссо, мені хочеться стати рачки і бігти до лісу». Хто з них правий? Відповідь поясніть.

8. Прокоментуйте вислів Д.Дідро: «Люди перестають мислити, коли перестають читати».

Тема 6. Німецька класична філософія

1. Агностицизм і апіоризм у творчості І.Канта. Вчення про категоричний імператив.
2. Система гегелівської філософії. Погляди Гегеля на державу і право.
3. Антропологічний матеріалізм Л.А.Фейєрбаха.

Тематика реферативних повідомлень:

1. Етичні та естетичні ідеї І.Канта.
2. Філософія історії у творчості Г.Гегеля.
3. Релігія любові Л.А.Фейєрбаха.

Самостійна робота № 6. Філософський ідеалізм німецької класики.

1. Суть «критичного ідеалізму» І.Канта.
2. Теорія науковчення Й.-Г.Фіхте та «трансцендентальний ідеалізм» Ф.Шеллінга.

Основні поняття і категорії: чуттєвість, розум, розсудок, діалектичний метод, закони діалектики, категорії діалектики, суб'єктивний дух, об'єктивний дух, абсолютний дух, громадянське суспільство, антропологічний матеріалізм, філософія любові.

Література

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2019. 432 с.
2. Литвинчук О.В., Муляр В.І. Філософія: навч. посібник. Житомир : Житомирська політехніка, 2021. 403 с.
3. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2019. URL: http://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/index.html (дата звернення 23.05.2023)
4. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.

5. Філософія. Вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії [Текст] : навч. посіб. / Віктор Петрушенко ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». 2-ге вид., випр. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2019. 594 с.

Методичні рекомендації

Слід звернути увагу на «докритичний» та «критичний» періоди у творчості І.Канта, показати відмінності у опрацюванні ним наукової та філософської проблематики. Проаналізувати кантівське розуміння «речей в собі» та «речей для нас». Показати, у чому полягав т.зв. «коперніканський переворот» у розумінні пізнавальної діяльності людини Кантом. Висвітлити поняття «категоричного імперативу» як базового у етиці І.Канта.

Охарактеризувати систему об'єктивного ідеалізму Г.В.Ф.Гегеля, визначити метод його філософії – діалектику, дати визначення об'єктивного та суб'єктивного духу. Слід розкрити зміст основних понять його філософії (абсолютний дух, абсолютна ідея, суб'єктивний дух). Показати три етапи розвитку абсолютної ідеї, вказати на її активний і діяльний характер, постійний рух та розвиток. Висвітлити сутність гегелівського діалектичного методу, основні принципи діалектики, вказати на новаторство Г.Гегеля у розумінні суб'єкта пізнання. Слід зазначити, в чому виявилися протиріччя в системі об'єктивного ідеалізму Гегеля.

Варто зупинитися на філософії історії та філософії права. Окремо слід зупинитися на розумінні волі громадянина в правовій державі.

Визначити суть антропологічного матеріалізму Л.Фейєрбаха, предмета та основного завдання його філософії. Показати критику релігії та системи об'єктивного ідеалізму у творчості Л.Фейєрбаха. Розкрити відмінності між теологією та філософією, охарактеризувати основні принципи пояснення Фейєрбахом походження релігії.

Завдання та питання для дискусії

1. Які соціальні, культурні та філософські передумови дозволили виділити німецьку класичну філософію в особливий етап розвитку філософської думки?
2. І.Кант стверджував: «Ми не можемо мислити жодного предмета інакше, як за допомогою категорій». Що він мав на увазі? Дайте розгорнуту відповідь.
3. У чому проявилися суперечності між методом та системою філософії Г.Гегеля?
4. Як Л.Фейєрбах пояснює походження релігії? Наскільки можна погодитися з таким поясненням?

Тема 7. Некласична філософія XIX – XX ст.

1. Психологія та психоаналіз: сутність та специфіка.
2. Екзистенціальна філософія про людину та її буття.
3. Особливості сучасної релігійної філософії (Е.Жільсон, Ю.Бохенський, Ж.Марітен, П.Тейяр де Шарден).

Самостійна робота № 7. Філософський ірраціоналізм у сучасній

філософії.

1. Феноменологія Е.Гуссерля.
2. Інтуїтивізм А.Бергсона.
3. Філософія постмодернізму.

Тематика реферативних повідомлень:

1. Проблема раціонального та ірраціонального у філософії ХХ ст.
2. Абсурд буття і мужність перебування у сучасному соціумі (на прикладі творчості А.Камю).
3. Персоналізм про людину та її буття.

Основні поняття і категорії: ірраціоналізм, психоаналіз, лібідо, сублімація, несвідоме, неофрейдизм, існування (екзистенція), неотомізм, персоналізм.

Література

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2019. 432 с.
2. Литвинчук О.В., Муляр В.І. Філософія: навч. посібник. Житомир : Житомирська політехніка, 2021. 403 с.
3. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2019. URL: http://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/index.html (дата звернення 23.05.2023)
4. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.
5. Філософія. Вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії [Текст] : навч. посіб. / Віктор Петрушенко ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». 2-ге вид., випр. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2019. 594 с.

Методичні рекомендації

Визначити предмет психоаналізу, представленого З.Фрейдом, розкрити зміст понять «свідомість», «передсвідоме», «несвідоме», «лібідо», «Воно», «Я», «Над-Я» та ін. Слід зупинитись на світоглядному потенціалі психоаналітичної системи З.Фрейда, його теорії біогенетичного закону, процесі сублімації. Визначивши невирішені питання психоаналізу, слід охарактеризувати аналітичну психологію К.Юнга, поняття «архетипу колективного несвідомого», індивідуальну психологію А.Адлера, сексуально-економічну теорію В.Райха, теорію соціалізації та людської взаємодії Г.Саллівана, типологію соціальних характерів Е.Фромма.

Дати визначення поняття «екзистенція» та предмета екзистенційної філософії. Розглядаючи різновиди екзистенціалізму, доцільно зупинитись на ідейних джерелах філософської антропології, сутності антропологічного підходу, виділити антропологічні концепції цього напрямку погляди М.Шелера, Г.Плеснера,

А.Гелена, Е.Ротхакера, О.Больнова та ін.

Проаналізувати основні напрями сучасної релігійної філософії, в першу чергу неотомізм, його ідейні джерела та погляди представників (Е.Жільсон, Ж.Марітен, Ю.Бохенський, К.Войтила та ін.). Доцільно окреслити онтологічні, гносеологічні та соціально-філософські мотиви неотомізму.

Характеризуючи персоналізм, слід відмітити дві його провідні тенденції (американський та французький персоналізм) та атеїстичну спрямованість.

Завдання та питання для дискусії

1. Чому філософія ірраціоналізму відмовилася від бачення розуму людини як основи її буття та діяльності? Що було поставлено на перший план?

2. Які положення психоаналізу З.Фрейда були піддані критиці його послідовниками?

3. Що, за К.-Г. Юнгом, являють собою «архетипи колективного несвідомого»?

4. Чому філософія екзистенціалізму розмежувала поняття «буття» та «існування»?

5. Чому однією з головних проблем у філософії ХХ ст. стала проблема відчуженої від суспільства людини?

6. Чи згодні Ви зі словами А.Камю: «Головне питання філософії – це питання про те, чи варто людині жити»? Відповідь поясніть.

7. Як П.Тейяр де Шарден спробував пов'язати ідею божественного творення світу із еволюційним вченням?

Тема 8. Розвиток філософської думки в Україні

1. Гуманізм епохи Відродження в Україні (С.Оріховський, Г.Смотрицький, Л.Зизаній, К.Сакович, К.Транквіліон-Ставровецький та ін.).

2. Класична доба української філософії. Просвітництво в Україні (Г.Сковорода, Я.Козельський).

3. Філософські ідеї у творчості членів Кирило-Мефодіївського товариства (М.Костомаров, Т.Шевченко, П.Куліш, М.Гулак).

4. Українська філософія ХХ ст.: філософія культурно-історичного підйому 20-х рр. та української діаспори.

Тематика реферативних повідомлень:

1. Проблема людського існування в творчості українських полемістів (Клірик Острозький, В.Суразький, Х.Філалет, І.Вишенський).

2. Духовно-академічна філософія ХІХ ст.: традиція та новації.

3. Розвиток філософії в українській діаспорі у ХХ ст. (Д.Чижевський, Д.Донцов, І.Лисяк-Рудницький, О.Кульчицький).

Самостійна робота № 8. Особливості формування філософських ідей в українській духовній культурі

1. Основні риси українського світоглядного менталітету.

2. Роль хрещення Русі для розвитку філософських ідей.

3. Реформаційні ідеї та їх поширення в Україні.
4. Роль Києво-Могилянської академії у розвитку філософської культури України.
5. Особливості розвитку вітчизняної філософії кін. XIX – поч. XX ст.
6. Основні філософські проблеми в українській філософії поч. XXI ст.

Основні поняття і категорії: українська філософія, «двовір'я», гуманізм, ісихазм, полемічна література, «сродна праця», братства, «філософія серця», націоналізм, «конкордизм».

Література

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2019. 432 с.
2. Литвинчук О.В., Муляр В.І. Філософія: навч. посібник. Житомир : Житомирська політехніка, 2021. 403 с.
3. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2019. URL: http://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/index.html (дата звернення 23.05.2023)
4. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.
5. Філософія. Вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії [Текст] : навч. посіб. / Віктор Петрушенко ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». 2-ге вид., випр. Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2019. 594 с.

Методичні рекомендації

Висвітлюючи перше питання, слід показати поширення ідей гуманізму, що знайшли відображення в творах мислителів і, зокрема, філософів кін. XV – поч. XVI ст. З'ясувати внесок українських інтелектуалів у розвиток гуманістичних ідей (Ю.Дрогобич, М.Русин, Ст.Оріховський К.Транквіліон-Ставровецький та ін.). Розкрити суть їх поглядів на проблему людини, її свободи, призначення, необхідності пізнання Бога та світу і самопізнання; окреслити погляди на державу і право, принципи етики громадянського гуманізму і патріотизму, суспільної активності людини, її служіння державі.

Слід проаналізувати релігійно-філософську проблематику у творчості Г.Сковороди, вказати на спадкоємність його філософських роздумів з києворуською традицією. Докладно слід проаналізувати вчення про дві натури і три світи, розуміння щастя як досяжного для всіх, бачення людини як мікрокосму з єдності з макрокосмом та символічним світом Біблії, необхідності самопізнання та преображення «серця». Окремо необхідно проаналізувати його ідею «нерівної рівності» та «сродної праці». Доцільно проаналізувати творчість і інших представників українського Просвітництва, зокрема, матеріалістичну онтологію та

сенсуалістичну теорію пізнання Я.Козельського.

Розкрити сутність, специфіку та основні ідеї представників Кирило-Мефодіївського товариства. Зупинитися на висвітленні історіософської концепції та «Книзі буття українського народу» М.Костомарова, «хутірській філософії» та романтизмі П.Куліша, філософських ідеях у творчості Т.Шевченка.

Варто приділити увагу філософським узагальненням соціально-економічних зрушень в кінці ХІХ – на початку ХХ ст., оскільки це був час не лише кризи класичного новоєвропейського, раціоналістичного типу мислення, але й своєрідного філософського передчуття докорінних зрушень у громадському, соціально-економічному, духовному житті народів Європи. Вершиною зусиль по реалізації цього завдання стала ідея України як незалежної держави. Яскравими представниками її були М.Грушевський, В.Вернадський, Б.Кістяківський, В.Винниченко, Д.Чижевський. Тому при висвітленні даного питання слід зосередитися на державницькій позиції, ствердженні необхідності незалежної української держави. Необхідно з'ясувати суть етики конкордизму В.Винниченка. Аналізуючи сутність національної філософії Д.Чижевського, слід звернутися тлумачення ним «раціоналістичного» і «романтичного» підходів до проблеми націй. Проаналізувати зміст ідей інтегрального націоналізму, представленого Д.Донцовим та М.Міхновським. Висвітлити погляди В.Липинського стосовно розв'язання соціально-політичних проблем, зокрема національного визволення та створення власної держави, національної еліти в державотворчих процесах, зв'язків людини із землею.

Завдання та питання для дискусії

1. Чому Г.Сковороду вважають родоначальником української філософії класичної доби?
2. Розкрийте суть ідеї «спорідненої праці» у творчості Г.Сковороди. Чи згодні Ви з його позицією?
3. Які філософські та соціально-політичні ідеї знайшли відображення у творчості Т.Шевченка?
4. Розкрийте зміст «хутірської філософії» П.Куліша.
5. Який тип влади В.Липинський вважав найкращим для України і чому?
6. Що таке «філософія національної ідеї»?
7. У чому суть ідеї «конкордизму» В.Винниченка?
8. Назвіть основні ідеї філософії українського радикалізму.

Змістовий модуль 2. Загальнофілософська проблематика.

Тема 9. Буття та свідомість як предмети філософського осмислення

1. Філософський зміст категорії «буття». Проблема буття в історії філософії.
2. Філософський зміст категорії «матерія». Єдність матерії, руху, простору і часу. Соціальні властивості простору і часу.
3. Свідомість як пізнавальне і духовно-практичне відношення до дійсності.

4. Структура індивідуальної свідомості, її основні рівні.
5. Суспільна свідомість, її структура та форми.

Тематика реферативних повідомлень:

1. Розуміння буття у класичній та некласичній філософії.
2. Простір і час в об'єктивному та суб'єктивному вимірах.
3. Проблема свідомості в сучасній соціогуманітарній науці.

Самостійна робота № 9. Буття та свідомість як центральні категорії філософії.

1. Становлення категорії «буття» в історії філософії.
2. Поняття матерії, його еволюція:
 - а) наочно-чуттєві уявлення про матерію;
 - б) речовинно-субстратне уявлення про матерію;
 - в) субстанціональне уявлення про матерію.
3. Феноменологія як галузь філософського знання.
4. Генеза форм відображення – передумова свідомості.

Основні поняття і категорії: онтологія, буття, небуття, суще, несуще, форми буття, матерія, рух, розвиток, простір, час, матеріальні системи, системність, самоорганізація матерії, соціальний простір, соціальний час, соціальний рух, свідомість, рефлексія, індивідуальна свідомість, несвідоме, підсвідомість, потреби, мотиви, інтереси, суспільна свідомість, суспільна психологія, ідеологія.

Література

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2019. 432 с.
2. Литвинчук О.В., Муляр В.І. Філософія: навч. посібник. Житомир : Житомирська політехніка, 2021. 403 с.
3. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2019. URL: http://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/index.html (дата звернення 23.05.2023)
4. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.

Методичні рекомендації

Чітко визначити зміст онтології як вчення про суще та коло її основних проблем. Розкрити зміст основних понять онтології, а саме поняття «буття», «світ», «сутність», «дійсність», «суще». Показати становлення поняття «буття», його розуміння в історії філософії, починаючи від філософських систем Стародавнього світу і завершуючи сучасністю.

Дати визначення категорії «матерія», показати відмінність між категоріями «буття» та «матерія». Пояснити зміст онтологічних та гносеологічних складових матерії. Охарактеризувати рух як спосіб існування матерії, дати характеристику форм руху матерії. Дати визначення простору і часу як форм існування матерії, назвати їх спільні та відмінні ознаки та специфічні властивості, вказати на концептуальні підходи до розуміння простору і часу. Показати специфіку біологічного та соціального простору і часу.

Дати визначення свідомості, зосередити увагу на її соціокультурній суті. Необхідно проаналізувати роль праці і мови у формуванні свідомості людини, роль знакових систем як носіїв ідеального (свідомості). Показати, що свідомість має складний комплекс передумов виникнення і розвитку, серед яких: біологічні, суспільно-історичні та індивідуальні.

З'ясувати особливості індивідуальної та суспільної свідомості. Висвітлити структуру індивідуальної свідомості, дати визначення понять самосвідомості та рефлексії. Дати визначення поняття суспільної свідомості та показати єдність індивідуальної та суспільної свідомості.

Назвати основні форми суспільної свідомості, якими є політична, правова, моральна, естетична, релігійна, економічна, історична, філософська, наукова та ін. Показати особливості кожної із цих форм, розкрити їх значення у суспільному бутті, у регуляції та контролі суспільних процесів. Висвітлити взаємодію між формами суспільної свідомості. Відмітити такі рівні свідомості, як підсвідомість та несвідоме, їх значення у психічних процесах людини.

Завдання та питання для дискусії

1. Чому питання: «З чого складається усе?» є філософським?
2. Чи існує матерія як така? Як сучасна філософія відповідає на питання про єдине та багатоманітне, єдність різноманітного і т.п.?
3. Чи можна звести свідомість лише до процесів мислення? Відповідь поясніть.
4. Чи можна зрозуміти природу свідомості, вивчаючи лише мозок? Відповідь поясніть.
5. В останні роки проводяться активні спроби сконструювати надпотужний комп'ютер із властивостями свідомості. Чи може машина мислити? Які наслідки може мати створення такої техніки для людства?

Тема 10. Діалектика та її альтернативи

1. Діалектика як вчення про всезагальний зв'язок і розвиток. Альтернативи діалектики.
2. Поняття закону, класифікація законів. Основний зміст законів діалектики (закон єдності і боротьби протилежностей, закон переходу кількісних змін в якісні, закон заперечення заперечення).
3. Принципи і категорії діалектики.

Тематика реферативних повідомлень:

1. Теорія діалектики в історії філософії.
2. Діалектична суперечність як особливий тип зв'язку та джерело розвитку.

Самостійна робота № 10. Діалектика як вчення про загальні закони розвитку природи, мислення і суспільства.

1. Питання діалектики в історії філософської думки.
2. Універсальний характер законів діалектики.

Основні поняття і категорії: діалектика, метафізика, закон, категорії, принцип, зв'язок та розвиток, єдність, боротьба, тотожність, суперечність, протилежність, заперечення, детермінізм, кількість, якість, міра, стрибок, еволюція, революція, явище і сутність, причина і наслідок, випадковість і необхідність, можливість і дійсність.

Література

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2019. 432 с.
2. Литвинчук О.В., Муляр В.І. Філософія: навч. посібник. Житомир : Житомирська політехніка, 2021. 403 с.
3. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2019. URL: http://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/index.html (дата звернення 23.05.2023)
4. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.
5. Філософія : навч. посібник [Електронний ресурс] / Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська та ін Київ : КНЕУ, 2019. 368 с. URL : <http://surl.li/acdgh>
6. Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

Методичні рекомендації

Дати визначення діалектики як вчення про всебічні зв'язки та розвиток. Слід встановити межі поняття розвитку, розкрити такі фундаментальні поняття діалектики як зв'язок, взаємодія та відношення. Охарактеризувати метафізику та розуміння нею розвитку. Показати відмінності між діалектичним та метафізичним методом.

Дати визначення поняття закону у його філософському розумінні. Дати характеристику ознак закону, виділити три групи законів відносно меж їх поширення в дійсності: окремі, особливі та універсальні закони. Доцільно вказати й на іншу класифікацію законів, а саме, на їх розподіл на закони природи і

суспільства, закони розвитку та функціонування, генетичні та інтегральні, динамічні та статистичні. З'ясувати сутність законів діалектики: закону єдності і боротьби протилежностей, взаємного переходу кількісних і якісних змін, закону заперечення заперечення. Проілюструвати дію законів діалектики прикладами їх прояву в природі, суспільстві, мисленні.

Висвітлити сутність принципів та категорій діалектики. Назвати фундаментальні принципи діалектики (принцип всезагального зв'язку, принцип розвитку, принцип історизму, принцип причинності та об'єктивної ціледоцільності, принцип системності, принцип детермінізму тощо) та розкрити їх сутнісний зміст.

Характеризуючи категорії діалектики, слід зупинитись на наступних: сутність і явище; одиничне, особливе і загальне; необхідність і випадковість; причина і наслідок; можливість і дійсність; частина і ціле; зміст і форма; кількість, якість і міра; суперечність і гармонія; заперечення, спадковість і новація; структура і елемент.

Завдання та питання для дискусії

1. Чи можна вважати метафізику неправильним чи обмеженим баченням дійсності. Відповідь поясніть.
2. Чому закони діалектики є універсальними законами?
3. Як пов'язані між собою рух і розвиток? Яке з цих понять є ширшим?
4. Наведіть приклади прояву законів діалектики (закон єдності і боротьби протилежностей, закон переходу кількісних змін в якісні, закон заперечення заперечення) в природі, суспільстві, людському мисленні та пізнанні.

Тема 11. Епістемологія. Сутність і структура пізнавального процесу

1. Пізнання як специфічна форма відношення людини до світу.
2. Єдність чуттєвого та раціонального, логіки та інтуїції у пізнанні.
3. Специфіка, рівні, форми і методи наукового пізнання.

Тематика реферативних повідомлень:

1. Наука як пізнавальна діяльність, соціальний інститут та феномен культури.
2. Основні принципи сучасної наукової гносеології.

Самостійна робота № 11. Діалектика процесу пізнання.

1. Стадії пізнавального процесу.
2. Філософія науки і техніки.

Основні поняття і категорії: епістемологія, гносеологія, пізнання, знання, агностицизм, чуттєвість, відчуття, сприймання, уявлення, мислення, поняття, судження, умовивід, категорія, інтуїція, розуміння, пояснення, істина, проблема, гіпотеза, метод, ідея, концепція, теорія.

Література

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2019. 432 с.
2. Литвинчук О.В., Муляр В.І. Філософія: навч. посібник. Житомир : Житомирська політехніка, 2021. 403 с.
3. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2019. URL: http://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/index.html (дата звернення 23.05.2023)
4. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.
5. Філософія : навч. посібник [Електронний ресурс] / Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська та ін Київ : КНЕУ, 2019. 368 с. URL : <http://surl.li/acdgx>
6. Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

Методичні рекомендації

Дати визначення понять «пізнання» та «знання». Показати зв'язок пізнавальної діяльності з рівнем суспільно-історичного розвитку людства та з практикою. Охарактеризувати види пізнання: життєво-досвідне, наукове, мистецьке, релігійно-містичне, екстрасенсорне.

Проаналізувати особливості процесу пізнання на чуттєвому та раціональному рівнях. Означити форми чуттєвого відображення дійсності, дати визначення таких понять як відчуття, сприймання та уявлення. Окреслити форми раціонального, абстрактно-логічного пізнання, висвітливши його компоненти: мислення, поняття, судження, умовивід, категорії, розуміння, пояснення. Приділити увагу проблемі інтуїції у пізнавальному процесі, зосередити увагу на таких її інтуїції як безпосередність, несподіваність, неусвідомленість шляхів одержання нового знання.

Вказати на особливості наукового пізнання та його відмінності від стихійно-емпіричного. Охарактеризувати емпіричний та теоретичний рівні наукового пізнання, з'ясувати суть таких форм наукового пізнання як проблема, ідея, гіпотеза, концепція, теорія, закон. Охарактеризувати основні методи наукового пізнання на емпіричному (спостереження, експеримент, вимірювання) та теоретичному (аксіоматичний, гіпотетико-дедуктивний, метод сходження від абстрактного до конкретного, єдності логічного ті історичного) рівнях. Звернути увагу на загальнонаукові методи пізнання, які використовуються на обох рівнях: аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування, узагальнення, аналогія, моделювання, ідеалізація.

Завдання та питання для дискусії

1. Чому одне із основних питань філософії – це питання про пізнаваність світу?
2. Чому заблудження є постійним супутником істини в процесі пізнання?
3. Завдяки яким своїм суттєвим характеристикам саме практика є основним критерієм істини?
4. Чи існує вічна істина? Відповідь поясніть.
5. Завжди можна знайти такі твердження, які неможливо ні довести, ні спростувати експериментально. Чи не суперечить це тезі про практику як критерій істини?

Тема 12. Філософська антропологія.

Людина як предмет філософського аналізу

1. Проблема людини в історії філософії та філософській антропології.
2. Природні, соціальні та духовні виміри людського буття.
3. Зміст та співвідношення понять «людина, «індивід», «індивідуальність», «особистість».
4. Проблема сенсу життя, смерті та безсмертя в духовному досвіді людства.

Тематика реферативних повідомлень:

1. Традиції західноєвропейської та української філософії XIX – XX ст. у вивченні проблеми людини.
2. Людина – найвища цінність в сучасному цивілізаційному вимірі.
3. Соціальні норми як фактор впливу суспільства на особистість.
4. Сутність і мета гуманістичного виховання особистості.

Самостійна робота № 12. Філософські проблеми антропогенезу.

1. Суттєві характеристики людського буття.
2. Природний та культурний фактори в генезі людини.
3. Філософський зміст поняття свободи.

Основні поняття і категорії: онтологія людини, філософська антропологія, антропосоціогенез, біологічний, соціальний, психологічний фактори існування людини, діяльність людини, індивід, індивідуальність, особистість, сенс життя, смерть, безсмертя, виховання, соціалізація, потреби, інтереси, норми, цінності.

Література

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2019. 432 с.
2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник / Н. Хамітов К. : Центр навчальної літератури, 2019. 396 с.
3. Литвинчук О.В., Муляр В.І. Філософія: навч. посібник. Житомир : Житомирська політехніка, 2021. 403 с.
4. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2019. URL:

http://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/index.html
(дата звернення 23.05.2023)

5. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.

Методичні рекомендації

Охарактеризувати проблему людини, її походження та сутності в історії розвитку філософської думки. Слід звернутися до натуралістичного та ідеалістичного підходів у вирішенні зазначених питань, прослідкувати їх специфіку в різні історичні періоди.

Розглянути антропосоціогенез як процес виділення людини з тваринного середовища та її розвиток у процесі колективності. Потрібно вказати на єдність природного, соціального та духовного вимірів людського буття. Проаналізувати біологізаторський та соціологізаторський підходи до розуміння сутності людини.

Звернути увагу, що поняття людина, «індивід», «індивідуальність», «особистість» не є тотожними, дати визначення кожного з них та показати їх взаємозв'язок.

Розкрити зміст проблем смерті та безсмертя, спираючись на релігійний, філософський, науковий підходи. Вказати на основні сенсожиттєві орієнтири людини, розмежувати поняття «сенса» та «мета». Показати взаємозв'язок питань смерті, безсмертя та сенсу життя.

Завдання та питання для дискусії

1. Що робить людину людиною? Чи є набір критеріїв, на основі яких можна стверджувати, що перед нами саме людина? Поясніть та наведіть приклади.
2. Чи народжується людина особистістю? Відповідь поясніть.
3. Сенс людського існування: один для всіх чи у кожного свій. Відповідь поясніть.
4. Хто, на Вашу думку, правий і чому:
А) Сократ: «Як багато на світі речей, які мені не потрібні»;
Б) Лао-цзи: «Якщо річ не придатна для однієї цілі, її можна використати для іншої».
5. Як співвідносяться історична необхідність та свобода особи?
6. Який саме вибір особи можна вважати проявом її свободи?

Тема 13. Суспільство: основи філософського аналізу

1. Проблема суспільства, його походження та розвитку в історії філософської думки.
2. Діяльність як спосіб суспільного буття людини. Суспільне виробництво, продуктивні сили, виробничі відносини.
3. Сутність науково-технічної революції (НТР), її напрямки та соціальні наслідки.

Тематика реферативних повідомлень:

1. Джерела та рушійні сили суспільного розвитку.
2. Сутність науково-технічної революції.
3. Нація як соціально-культурний феномен.
4. Сила влади чи влада сили?

Самостійна робота № 13. Суспільство як система, її складові.

1. Теоретичні моделі суспільства. Поняття соціальної структури.
2. Проблема влади і владних відносин в сучасному українському суспільстві.

Основні поняття і категорії: суспільство, суспільне буття, діяльність, суспільне виробництво, продуктивні сили, виробничі відносини, науково-технічна революція, науково-технічний прогрес, соціальна структура суспільства, соціальна стратифікація, соціальна мобільність.

Література

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2019. 432 с.
2. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2019. URL: http://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/index.html (дата звернення 23.05.2023)
3. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.
4. Сільвестрова Оксана, Ситник Олександр. Проективний «образ історії» у філософсько-історичному пізнанні. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2019. № 12 (396). Серія: Філософські науки. С. 33-38. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/17801> (дата звернення 23.05.2023)
5. Сільвестрова О. Ю. Покоління NEET як соціальний феномен. *Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти, технологій та суспільства*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 27 серпня 2022 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2022. С.53-54. <https://drive.google.com/file/d/1vP-vZX5xYtYaLNyx0YiyAwIj6uhfOSMt/view?usp=sharing> (дата звернення 23.05.2023)

Методичні рекомендації

З'ясувати суть поняття «суспільство» в історії філософії та соціальній філософії. Розкрити поняття «діяльності» як способу суспільного буття людини, основи розвитку та існування особистості. Зупинитись на змісті понять «праця», «суспільне виробництво», «спосіб виробництва», «продуктивні сили», «виробничі відносини». Потрібно назвати ознаки суспільного виробництва, подати

характеристику елементів структури суспільного виробництва. Слід розкрити діалектику продуктивних сил та виробничих відносин, вказати на їх взаємний вплив (як позитивний, так і негативний).

Охарактеризувати основні підходи до взаємодії природи і суспільства (натуралістичний, волюнтаристський, сучасний соціоекологічний підхід), розглянути цю взаємодію через принцип історизму. Розкрити сутність ноосферної концепції В.Вернадського, з'ясувавши зміст понять «біосфера» і «ноосфера».

З'ясувати сутність демографії як вчення про народонаселення. Виокремити і охарактеризувати основні історичні типи відтворення населення (архаїчний, традиційний та сучасний або раціональний), розкрити зміст закону Мальтуса про народонаселення та демографічну проблему.

Завдання та питання для дискусії

1. Чому діяльність визначається як суттєва риса особистості?
2. У чому полягають особливості взаємозв'язку людини і природи?
3. Як Ви розумієте твердження: «Духовне виробництво є виробництвом свідомості»?
4. Обґрунтуйте Ваше бачення місця і ролі людини в сучасному суспільстві.
5. За висловом Аристотеля: «Людина – це істота політична». Що дає політика людині? Чи обов'язково нею займатися кожному? Заняття політикою – це вибір чи необхідність? Поясніть відповіді.
6. Релігійні вчення дають настанови, як потрібно жити людині. В чому причина того, що люди не живуть згідно заповідей, відомих тисячоліттями?

Тема 14. Природа як предмет філософського осмислення

1. Поняття природи, географічної оболонки, географічного середовища. Багатоманітність та єдність форм природи.
2. Взаємозв'язок природи і суспільства. Актуальність ідей В.Вернадського про ноосферу.
3. Філософський аналіз глобальних проблем сучасності.
4. Народонаселення та сучасна демографічна ситуація. Історичні типи відтворення населення. Закон Мальтуса.

Тематика реферативних повідомлень:

1. Римський клуб і його діяльність у розв'язанні екологічної проблеми.
2. Екологічне вимірювання міжнародних відносин.

Самостійна робота № 14. Проблеми взаємодії суспільства та природи.

1. Екологічні проблеми: взаємодія суспільства та природи в епоху науково-технічної революції.
2. Коеволюційний підхід як спроба гармонізації взаємодії між суспільством і природою.

Основні поняття і категорії: природа, географічне середовище, геополітика, біосфера, ноосфера, глобальні проблеми, народонаселення, демографія, демографічна система, демографічний вибух, демографічна криза, екологія, коеволюція.

Література

1. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2019. 432 с.
2. Литвинчук О.В., Муляр В.І. Філософія: навч. посібник. Житомир : Житомирська політехніка, 2021. 403 с.
3. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2019. URL: http://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/index.html (дата звернення 23.05.2023)
4. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.
5. Філософія : навч. посібник [Електронний ресурс] / Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська та ін Київ : КНЕУ, 2019. 368 с. URL : <http://surl.li/acdgh>
6. Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

Методичні рекомендації

Показати роль природних чинників людського індивідуального та суспільного буття. Провести розмежування понять «перша природа» та «друга природа».

Охарактеризувати основні підходи до взаємодії природи і суспільства (натуралістичний, волюнтаристський, сучасний соціоекологічний підхід), розглянути цю взаємодію через принцип історизму. Розкрити сутність ноосферної концепції В.Вернадського, з'ясувавши зміст понять «біосфера» і «ноосфера».

З'ясувати сутність демографії як вчення про народонаселення. Виокремити і охарактеризувати основні історичні типи відтворення населення (архаїчний, традиційний та сучасний або раціональний), розкрити зміст закону Мальтуса про народонаселення та демографічну проблему.

Завдання та питання для дискусії

1. Людина – цар природи чи частина природи як будь-який живий організм?
2. Як Ви розумієте поняття «коеволюція»? В чому полягає сутність екологічної освіти?
3. Вкажіть на соціально-історичні умови виникнення глобальних проблем.
4. Екологічна проблема: оптимістична та песимістична точки зору.

Тема 15. Філософські проблеми людської історії

1. Єдність та багатоманітність історії. Формаційний та цивілізаційний підходи у періодизації історії.
2. Сутність та критерії суспільного прогресу. Прогрес і регрес.
3. Проблема сенсу та спрямованості людської історії.

Тематика реферативних повідомлень:

1. «Осьовий час» як одна із характеристик трансформації суспільства (на основі праці К.Ясперса «Смисл і призначення історії»).
2. Філософсько-історичний аналіз основних проблем полілінійності розвитку людства.

Самостійна робота № 15. Діалектика історичного процесу.

1. Плюралізм концепцій філософії історії.
2. Проблеми типологізації та періодизації історії.
3. Прогресистський, регресистський та циклічний напрями філософії історії.

Основні поняття і категорії: історія, філософія історії, соціально-історичні системи, суспільно-економічна формація, цивілізація, монадне розуміння історії, прогрес, регрес, сенс історії.

Література

1. Найчук А.В., Ганаба С.О. Філософія історії: [навчальний посібник]. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2020. 204 с.
2. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія : Електронний навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2019. URL: http://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%95%D0%9D%D0%9F_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9/index.html (дата звернення 23.05.2023)
3. Сичевська-Возняк О.М., Сільвестрова О.Ю. Філософія [Текст] : Навчальний посібник. Луцьк: ЛНТУ, 2018. 189 с.
4. Сільвестрова Оксана, Ситник Олександр. Проективний «образ історії» у філософсько-історичному пізнанні. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2019. № 12 (396). Серія: Філософські науки. С. 33-38 <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/17801> (дата звернення 23.05.2023)
5. Філософія : навч. посібник [Електронний ресурс] / Ю. М. Вільчинський, Л. В. Северин-Мрачковська, О. Б. Гаєвська та ін Київ : КНЕУ, 2019. 368 с. URL : <http://surl.li/acdgx>
6. Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.

Методичні рекомендації

Дати визначення філософії історії, визначити її предмет, основні проблеми, назвати основних представників філософії історії. Варто зупинитися на низці питань, які були розроблені Вольтером, Дж.Віко, Й.Гердером, і стосувалися предмета філософії історії, її спрямованості. Вказати на об'єктивні та суб'єктивні чинники історичного процесу.

Проаналізувати різні концептуальні підходи до історичного розвитку людства. Подати характеристику моделей історичного розвитку (прогресистська, регресистська і циклічна, нелінійна тощо). Розкрити зміст понять «суспільно-економічна формація» та «цивілізація», з'ясувати особливості цих підходів до розгляду історії. Слід зазначити особливості та недоліки формаційного підходу до розуміння всесвітньої історії, проаналізувати цивілізаційні концепції, зазначити специфічні особливості цивілізаційної теорії.

Слід зупинитись на концепції культурно-історичних типів М.Данилевського, кругообігу локальних цивілізацій О.Шпенглера (вказавши на відмінність понять «культура» та «цивілізація»), теорію «Виклику» та «Відповіді» А.Дж.Тойнбі та ін. У підсумку слід дати визначення сучасного монадологічного розуміння історії.

Визначити, хто постає суб'єктом історичного розвитку. Вказати на роль видатних осіб, соціальних груп, націй у творенні соціально-історичної дійсності.

Дати визначення прогресу, зазначивши, що у ХХ ст. в соціальній філософії та філософії історії з'явилося досить багато теорій, які наголошують чи на суперечливому характері прогресу, чи взагалі заперечують його. Назвати ряд критеріїв прогресу соціальної системи.

З'ясувати зміст понять «сене історичного процесу», «спрямованість історії», «суб'єкт історії». В цьому контексті необхідно згадати циклічну та лінійну моделі історії, звернутися до висвітлення цього питання в історії філософії та філософії історії (німецька класична філософія, марксизм, неокантіанство, «філософія життя», екзистенціалізм, школа «Анналів», ідеї Й.Гердера, Б.Кроче, Р.Коллінгвуда, О.Шпенглера, А.Дж.Тойнбі, К.Поппера та ін.).

Завдання та питання для дискусії

1. Охарактеризуйте роль історичної пам'яті у здійсненні історичного процесу.

2. Якими расами характеризується прогресивний розвиток суспільства? Чи можна визначити єдиний критерій суспільного прогресу? Відповідь обґрунтуйте.

3. До чого зобов'язує суспільний прогрес окрему людину, соціальну групу, окреме суспільство і людство в цілому?

4. Які теорії з приводу заперечення прогресу розвинулися у ХХ ст.? У чому причина їхньої появи?

5. Розкрийте сутність ідеї ненасильницького прогресу.

6. Які, у Вашому розумінні, ідеали майбутнього?

Філософія : Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форм навчання / уклад. О.Ю. Сільвестрова. Луцьк : ЛНТУ, 2023. 32 с.

Методичне видання (методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи) до дисципліни «Філософія», для допомоги у підготовці до семінарських занять та виконання завдань самостійної роботи.

Комп'ютерний набір
Редактор

О. Ю. Сільвестрова
О. Ю. Сільвестрова

Підп. до друку «__»_____2023 р. Формат 60x84/16. Папір офс.
Гарн. Таймс. Ум. друк. арк. 2,3.
Тираж 50 прим.

Відділ іміджу та промоції
Луцького національного технічного університету
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – ІВВ Луцького НТУ